

**Інтерв'ю з Катериною Миколаївною Ковальчук,
Михайлом Андрійовичем Ковальчуком**

Інтерв'юєри: Р. Кушнірук, І.М. Майданець, Г.С. Марчук.

Респонденти: Катерина Миколаївна Ковальчук, 1947 р.н., Михайло Андрійович Ковальчук, 1951 р.н., с. Веселе Луцького району.

Дата і місце: 7 квітня 2013 р., с. Веселе Луцького району Волинської області.

Транскрипт інтерв'ю: Іраїда Майданець.

К.М. Ковальчук [далі – К.К.]: Становилися на місцях, батько ковалем був. Наші були так, як іє. Так було і так і є. Зара багато років пройшло а я там жив у селі Колпитові. Був колхоз був імені Леніна. Я туди, вибачайте, хлопцем був, бігав до дівчат туди, часто там бував, і на тій горі бував, на тому кладбищу циганському. Зара я не знаю, чи воно там є.

Г.С. Марчук [далі – Г.М.]: То воно в самому Колпитові?

М.А. Ковальчук [далі – М.К.]: Не в Горохові, а в самих Конюхах.

І.М. Майданець [далі – І.М.]: То було кладбище, як у війну циган побили?

М.К.: Да, то було воно.

І.М.: А те, що було біля Кульчина, там тоже німці побили?

К.К.: Німці. Бандери після війни били.

М.К.: То я не знаю. Били німці шо євреїв, що циган.

Г.М.: Ой, не, ми тепер досліджуємо, то бачимо, що німці били циган більше як євреїв.

К.К.: Німці не били, знаєте за що ще не били?

Г.М.: Шо могли їй користь зробити.

К.К.: От вони хотіли мого батька вбити. Кажуть йому: підкуєш коня, то будеш жити. Становилися на місця. Коней позабирали. Становилися на Волині. Все время. Ми жили. Ратнівський район. Ми були на Волині. Батьки були українці. Всьо время, тільки ми жили в Ратнівському районі, село Заболоття.

Г.М.: Ви пам'ятаєте, за Жидичином, за Кульчином. Там такий хутір був. Циганка був, не чули?

К.К.: Чути чули.

Г.М.: Там хутір був Циганка називався. Там, де Рудня. І там кажуть, жили цигани.

М.К.: Там цигани були, робили ковалями.

К.К.: Цигани тільки ковалі були. Там німці розстріляли всіх. Да, цигани були, жили. Вони були бідні. Вони були ковалями. Їх наїхали, всіх побили, всіх до одного.

Г.М.: А багато їх було, не знаєте?

М.К.: Там було до тисячі, як вам не збрехати, сімей коло тисячі. Около тисячі.

Г.М.: І тут, на Циганці біля Жидичина?

М.К.: Да.

К.К.: Ну-ну.

І.М.: Там є могилки ?

М.К.: Не знаю. Там ще могилки є. В Локачинському районі, село Конюхи. Там було дуже гарно.

Г.М.: Там ще збереглося?

М.К.: Як цигани їхали кибитками. Жили около ста. В Горохові там. Їх всіх покидали в яму і закопали. Але туті-ка їх селяни. Так. Було там могила. Зробили насип і так як пам'ятник поставили. А зара вже багато років, то вже й не знаю. Я жив у селі Колпитів Горохівського району. Був колхоз імені Леніна. Колхоз був я там, бував часто бував і на тій горі бував, на тому кладбищі циганським.

Г.М.: То воно в самому Горохові?

М.К.: Не в Горохові, в Конюхах.

І.М.: То було кладбище, то війну там побили?

М.К.: Да, у війну.

І.М.: А біля Кульчина, біля Озерця. Тоже німці побили?

К.К.: А Ви думаєте, хто побив. Нємці.

М.К.: Що циган, що єврей, то всіх вбивали. Жидів, циган били німці. Шо жид, шо циган, то німці били.

Г.М.: Ой, не, ви знаєте, німці циганів били, ніж євреїв.

К.К.: А німці не били тих, що кувати вміють. От вони хтіли мого батька вбити. Так батько розказував. А каже, німець, німець каже: підкуєш коня чи плуга зробиш, значить, будеш живий, то не вб'є. Вони двох із братом робили. А батько великим ковалем був.

І.М.: А в звали як батька?

К.К.: Я ж кажу, Микола.

І.М.: А прізвище?

К.К.: Стоянович.

Г.М.: А за Видерту що ви чули, знаєте?

К.К.: Ми кажемо Видраниця

К.К.: То там було циган повно. Ми чули. Ну що ми зара?

І.М.: То які цигани були українські, білоруські?

К.К.: Колись як їздили, то були всі і білорусі, і українці, багато було циган.

М.К.: Колись було як? Зійшлися, той звідти, той звідти. Чи ти німець, чи японець? Яка різниця? Ми друзя. Колись були і білоруські. І українські.

Г.М.: Ну от до того часу, як осіли, де ви, по яких місцях ви їздили?

К.К.: У Ратнівському районі, Камінь-Каширському, у Колках бували були ми де хоч. А як указ вийшов, то в Заболотті, указ прийшов, щоб по хатах сидіти. Дали нам хату, то вже ми там жили.

М.К.: В 56 році.

К.К.: У Колках цигани жили, кажуть, в Ратному теж, а як указ прийшов, то осіли. Кругом цигани були.

І.М.: А де ще циган розстрілювали?

К.К.: Скрізь розстрілювали. У мого батька троє побили.

І.М.: Кажуть, що і в Ратному циган били.

К.К.: От візьміть, скільки їх перебили.

М.К.: У Кортелісах циган били, а цигани знаєте, як кочували, сьодня в Колках, завтра в Ратному, а вже зимою по хатах. От прийшов, баба сама живе. Прийміть, кажу. Прийме. Весна прийде, треба допомогти, города зорати, дров нарубати. Дров зимою привезти. От люди й приймають. Я вам скажу, що колишні люди не то, шо тепер.

К.К.: О ти шо? То ше я помню!

М.К.: Я вам кажу, були по домах. Це действительно люди були. Нада, то приютить. Не розуміли, чи циган, чи єврей, чи казах. А зара кажуть циган. Нада, то й їсти дасть.

К.К.: В мене мати українка, я циганка. Ми на Україні родилися, в мене мати українка, а батько циган. Шо назвали цигани?

Г.М.: Циган в перекладі з індійської означає «людина». То не є образлива назва.

К.К.: Але ж, бачте. Воно шось таке непонятне.

М.К.: Їздили, кочували. Цигани любили коні. Це наш український народ, не сиділи на місці. Український народ.

К.К.: В мене українська мати.

М.К.: А чого не зробити як було, є колхоз, живи в колхозі, работай! Чо тобі їхати, куда тобі їхати?

[Згадують, як жили в колгоспі].

І.М.: Розкажіть нам про війну, бо нас більше цікавить. Може, чули, що батьки розказували.

- М.К.:** Батько мій воював. Дід мій воював. Яков, Ничипор, батько мій, каліками пооставалися. Воювали, в армії були і я в армії служив.
- Г.М.:** А скажіть, будь ласка, як ваші діди попали на фронт?
- М.К.:** А хіба мої діди були такого віку як я? Вони жили по селах. Там є село Комарове і Глазне. Батько мій українець. В не одну війну Сергій Коржевич воював.
- К.К.:** Вони жили на місці, є село Комарове, Глазне. Помішані з українцями, батько мій не циган, батько українець. За те, що мій батько воював, то за зараз житні немає. [Розмова про сучасне життя].
- І.М.:** А ваші родичі постраждали у війну?
- М.К.:** Баба, дід, мати, брати мої.
- І.М.:** А де вони були?
- К.К.:** В Ратні, десь у тих лісах.
- М.К.:** А то, де ми були побиті.
- К.К.:** У Ратні є такий вигон. Там нема ні кладбища, нічого, тільки, кажуть, там була яма.
- Г.М.:** А скажіть, як кочували, було краще як кочували, чи краще як осіли?
- К.К.:** Зара краще, бо я на місці.
- Г.М.:** Але тоді ніхто не керував, була свобода.
- К.К.:** І колись керували. Паспорти у нас були, приписані були. А не, то давали справки, бо на зиму як жили по хатах, то в сільраді записували. Батько мав паспорта. При советській власті краще було. Хоч давила, советська власть, знала кого і шо.
- Г.М.:** А Ви працювали десь, Катерина?
- К.К.:** Ні, не працювали.
- І.М.:** А Ви знаєте, кого із ваших німці вбили?
- К.К.:** Стоянович Катерина. Стоянович Михалко, Ковальчук Марко, Ковальчук Марія, Ковальчук Христя.
- І.М.:** А по скільки їм років було?
- М.К.:** Самому старшому братові було 12.
- І.М.:** А де побили їх?
- М.К.:** Не знаю. Кругом били. От їдеш, іде німець і вб'є.
- К.К.:** От їдеш. Іде німець. Раз – і вбили. [Розмова про сучасні проблеми].
- М.К.:** А як в [19]56 році вийшов указ, хати нам дали, коні всі позабирали, шатра забрали.
- К.К.:** Батько робив в кузні. Указ прийшов. Забрали коні, забрали ті шатра, забрали воза.
- М.К.:** Мій ще батько, дядько мій покійний строїв сахарний завод. Як вони построїли, то так і стоїть. Одні цигани вистроїли цукровий завод.
- І.М.:** А жили в бараках?
- К.К.:** Бараки були. Де гаражі зараз, там ще хата з бараків є.
- Г.М.:** Біля клуба?
- К.К.:** Не, не каля клуба.
- М.К.:** Да, да, біля клуба.
- І.М.:** А як їсти варили?
- К.К.:** Каля вогнища. Накладеш вогню, це во яка їжа. От візьміть на газі зваріть чай і зваріть на вогні.
- І.М.:** Як кочували, було веселіше?
- К.К.:** Ясно, що так. Шатра поставлять, гармошка грає, ваших дівчат повно, їдуть гадати, хліба, картоплі несуть, деякі ваші дівчата й влюблялися. Хіба Настя не пішла за цигана Сергія, українка? Така красавица була, шо ну.
- Г.М.:** І приймали цигани?
- К.К.:** В нас різниці нема, аби була людина.

Г.М.: А танцювала гарно у молодості?

К.К.: Да. Ще й як. Цілий день. Вже нема здоров 'я танцювати.

[Розмова про буденне життя].

К.К.: Кругом цигани були. І в Лищі, і в Підгайцях.

М.К.: Спочатку ми на сахарному жили, а потім сюди перебралися.

[Розмова про буденні справи].

Г.М.: А за Польщі як ви жили? Як відносилися до циганів?

К.К.: За поляків ніхто не вбивав циган. От німці і наших, і ваших вбивали. От ніхто не казав, що погані поляки. Циган били, хто не робив. От робили ковалями, то не били.

Батько коваль великий був.